

EESTI DRAAMATEATER

Eesti Draamateatri ajaleht nr 3, veebruar 2009

“P” JUAN RULFO PEDRO PÁRAMO”

MAAGILISEST REALISMIST:
JUAN RULFO “PEDRO PÁRAMO” TAUSTAKS

JÜRI TALVET
TÜ maailmakirjanduse professor

Igasuguses heas sõnakunstis leidub külluslikult nii maagiat kui ka realismi. Maagia seisneb selles, et sõnad (ja nende juurde kuuluv tegevus), erinevalt näiteks teaduslikust diskursusest, ei ole suunatud niivõrd vastuvõtja intellektile ehk mõistusele, vaid meelele. Mõtted ei puudu, aga neid sünnitab meeleline kujund, inimene oma tervikus – kehalisena, ajalikuna.

“Meel” on selles võtmeline. “Meeleline”, “meelas” vihjavad iharusele, mis ju vastandub mõistuslikkusele. “Meelemärkusetus” seevastu tähendab “teadvusetust”, “nõdrameelne” on see, kelle mõistus ei ole korras. Niisiis on meel ise paradoks.

Maagiline realism kujutab endast nähtust, mis viitab elutervikule, trotsib moodsa elu üldist kallakut mõistust meelest lahti rebida, täpsemini, loodust ja meeli mõistuse vaistudele allutada. Eks midagi sellest peitu igasuguses maagias, kuid küllap oleks lihtsust samastada mis tahes loomingulist maagiat maagilise realismiga.

Olen sel teemal arutlenud kirjutises “Maagiline piir”. Maagilisest realismist ja tellurismist (ladinaameerika) proosas (vt “Tõrjumatu äär”, 2005). Hiliskeskaja ja renessansi rüütliromaanid olid küll kindlasti tulvil seikluse ja imede maagiat, aga kas neil on midagi tegemist realismiga? Siis tuleks küsida, mis on “realism”? Ei tundu eriti mõttekas seda tuletada “reaalsusest” – sellega neelduksime metafüüsika ürgrappa. Õnneks on “realism” kirjanduses siiski midagi märksa selgepiirilisemat: hispaania kelmiromaan, Cervantese “Don Quijote”, siis XVIII ja XIX sajandi lääne romaan tervikuna, väheste kõrvalekalletega. Küllap on põhjust pidada eesti romaani selle veidi enam kui saja-aastase ajaloo vältel peaasjalikult realistlikuks.

Kirjanduslik “realism” on ikka tähendanud inimese tõlgendamist ajaloolis-ühiskondlikes seostes, maiste tegurite mõjuväljas. Realism ei ole puhas muinaslugu. Romantiline muinasjutt, mis tänapäevani moodustab lastelektüüri põhivaramu, sündis läänes peamiselt rüütliromaanide ja -novelli maagiast. Põhiskeemis sarnaneb nendega enamik praeguse massikirjanduse žanre, sealhulgas mis tahes maailma nurgas suuri inimhulki oma maagilises lummuses hoidvad ülipopulaarsed “teleseebikad”.

Maagiline realism, mis omaette suure nähtusena tõusis maailma vaatevälja just alates Teise maailmasõja järgsest ladinaameerika kirjandusest, ei ole seevastu sugugi massifenomen. Ei ole isegi moodsas ladinaameerika kirjanduses eneses. Maagia ja realismi kokkusulutamise võlu kunsti valdavad täiuslikult Juan Rulfo ja Gabriel García Márquez, teistest suurtest ladinaameerika romaanikirjanikest (näiteks Vargas Llosa, Fuentes, Cortázar) sedasama väita oleks liialdus. Rulfo endagi novellid (vt “Mehhiko novell”, 1981) ei ole maagilisrealistlikud.

Maagiline realism on sõnaloomingu ime. See tähendab üleminekute mängu, mängu piiridel. Suur õpetaja on Cervantes, siis Kafka, siis Faulkner. Cervantes ja García Márquez mängivad ajaloo ja müüdi piiril. Kafka jälgedes teeb Rulfo mängumaaks elu ja surma raja. Midagi seletab ehk taust. Kafka – juut, igavene “võõras” ja “teine” olgu germaanlaste või slaavlaste keskel. Juan Rulfo “Pedro Páramos” mängivad võrselt kaasa nii indiaanilik tagapõhi kui ka katoliiklus. (Olen sellest mõtisklenud kunagise essee “Mehhiko südames” peatükis “Surm Mehhikos”, vt. “Hispaaniast Ameerikasse”, 1992).

Mehhiko rahvuspüha surnutepäeva traditsiooni kestev vitaalsus ei ole mõeldav katoliikluse panuseta. (Seda ei tuleks unustada, kui räägime eestigi vanade rahvatavade hingedeajast: katoliiklus seisab loodusreligioonile märksa lähemal kui luterlus.)

Ent kõik taustad kokkugi ei seleta midagi. Maagiline realism, iseäranis Juan Rulfo “Pedro Páramos”, hoiab elu ja ajalugu nii tihedas surmaembuses, et loogika variseb kokku. See on algloovuse tegu, millest (mehe tehtud) ajaloo üksmeelset allakäiku häirima küünib üksnes (naise) armastuse põgus kaja.

Juab Rulfo “Pedro Páramo” esietendus Eesti Draamateatri suures saalis 18. jaanuaril 2009. Lavastaja ja dramatiseerija Ingomar Vihmar, kunstnik Ervin Õunapuu, kostüümikunstnik Jaanus Vahtra.

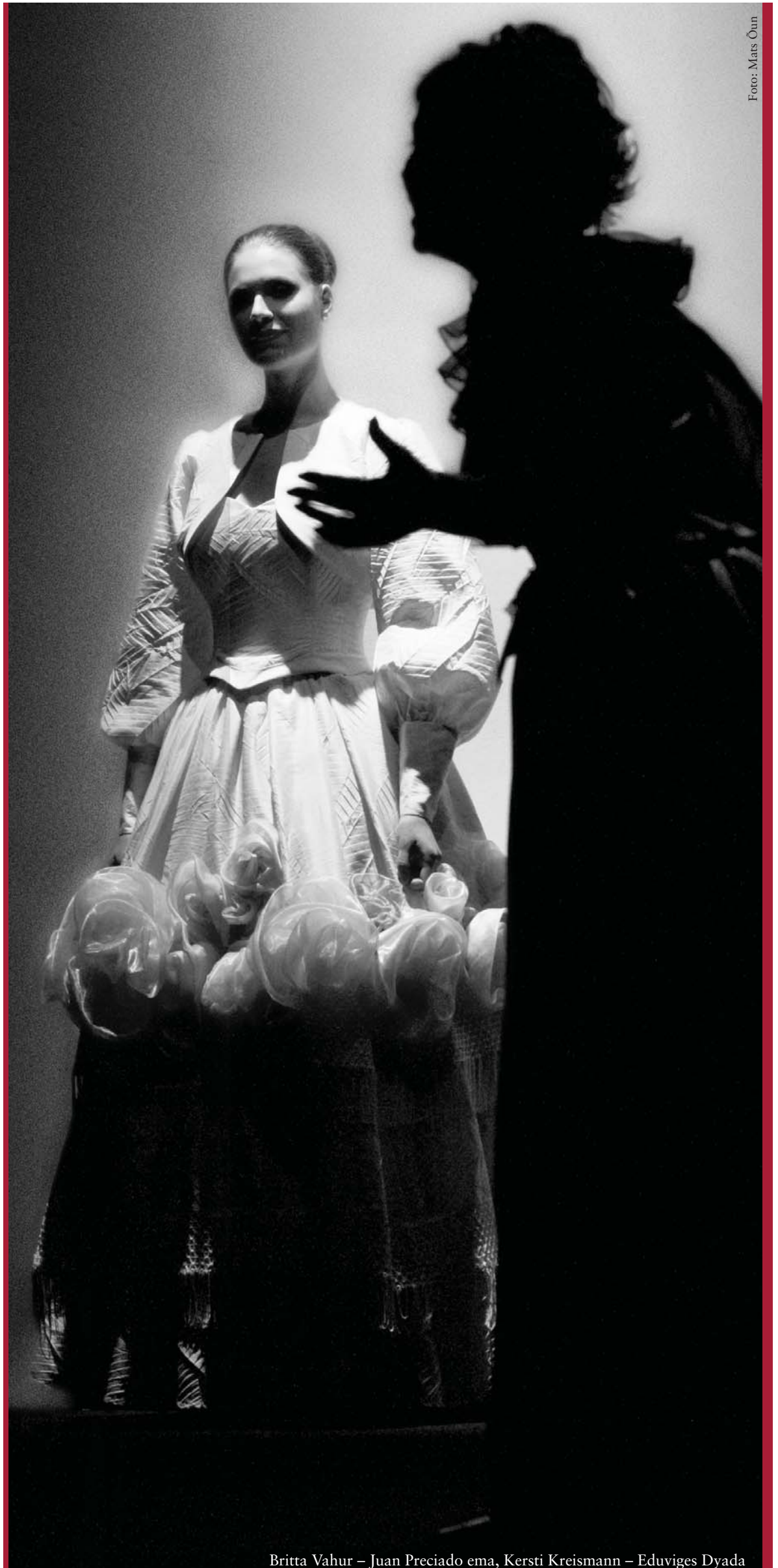

Foto: Mats Õun

Britta Vahur – Juan Preciado ema, Kersti Kreismann – Eduviges Dyada

LUULE- JA LAULUKAVA “ARBUJAD”

Koostaja ja lavastaja Priit Pedajas, kunstnik Riina Degtjarenko.
Esietendus 15. märtsil 2009 väikses saalis

I koosseis: Tiit Sukk, Taavi Teplenkov, Mait Malmsten, Hilje Murel, Harriet Toompere
II koosseis: Kristo Viiding, Lauri Lagle, Mihkel Kabel, Märt Avandi, Britta Vahur, Mari-Liis Lill

ARBUJAD JA MEIE AEG

SIRJE OLESK
kirjandusteadlane

1938. aastal ilmunud noorte luuletajate (Betti Alver, Bernard Kangro, Uku Masing, Kersti Merilaas, Mart Raud, August Sang, Heiti Talvik, Paul Viiding) ühise kogumiku pani kokku kriitik Ants Oras. Tegelikult ju õige, põhimõttelise rühmitusena ei ole ”Arbujaid” kunagi olnudki. Oli grupp noori luuletajaid, üliõpilasseltsi ”Veljesto” liikmeid, kes istusid koos kohvikus ja lugesid üksteise töid. Olid sõbrad Talvik ja Viiding, olid eesti filoloogiat õppivad Kangro ja Sang, oli Talviku abikaasa Alver ja Sanga abikaasa Merilaas. Oras võttis kogumiku tuumaks temale kõige lähemate Alveri, Kangro ja Talviku luule, kuid lisas sinna muudki, mis kogumiku koostamise hetkel eesti noores luules tundus temale huvitav, hea ja lootustandev. Nii tulid juurde Sangad, Masing ja Raud. Pealkirja ”Arbujad” olla välja pakkunud Kangro, kellele rahvaluulelised ja loitsulised motiivid olid lähedased. Ja nii mõtlevad vähesed praegu, kus Arbujad on legend ja iga luuletaja taga on oma lugu, sellele, mida tähendab tegelikult see sõna.

Kuid 1938. aasta järel tuli aasta 1940 ja siis veel mõned poliitiliselt tähendustiined aastad, mis muutsid kõik. Heiti Talvik suri Siberis. Betti Alver ja Uku Masing jäid Tartus sisepagulusse, nende luuletusi ei avaldatud aastakümneid. August Sang ja Kersti Merilaas heideti 1950. aastal Kirjanike Liidust välja, Bernard Kangro kui ”emigrandi” looming oli kodumaal pikka aega keelatud. Vaid Raud ja

Viiding – üks ühel, teine teisel moel – said uue võimuga hakkama, kuigi Viiding jäi samuti üsna pea rataste vahele. Nii on meil tegemist ühe andeka luuletajate põlvkonnaga, kelle loomingulist käekäiku muutis poliitika otsustavalt. Sellepärast said keelatud, vaenatud ja mahasalatud põlvkonna luuletajatest Nõukogude Eestis ihaletud ja imetletud autorid ja nende luulest kadunud kuldaja sümbol.

Eeldused selleks olid selles luules olemas. Need autorid debüteerisid siis, kui elulähedasest realismist tüdinud eesti luule otsis jälle kõrgemaid sihte. See luule, mida kirjutasid arbujad enne sõda, oli range, meetriliselt korrapärane, selge ja virtuoosne. Luuletaja oli kunstnik, kes oskas oma kunsti. Veel enam, luuletaja oli tribuun, prohvet, inimene, kes nägi kaugemale ja kuulutas kõrgemaid väärtusi. Ega asjata tõlkinud nii mitmed neist Puškinit, kes kuulutas nii vabadust kui ka kohustust olla vabaduse valvur. Nad olid noored, kes uskusid Kangro sõnu korrates, et kunagi ei tule aega, millal ”Meie hingede punase tule / sööb hallitus, leitsak ja koid”. Nende jaoks oli Kunst püha, ja kui nad tajusidki ümbritseva maailma allakäiku, pidasid nad oma kohuseks seda trotsida, nõnda, et nende silmades ”peegeldus suur kõrbe taganev jumalariik” (Masing). Nemad kuulutasid uhkelt, et ”Meie matk on raske, külm and rada reetlik kuu ja tähed kaovad taevast kesköö aegu. Kuid me ees käib luule, noor ja majesteetlik, lampi kõrgel hoides täpselt nagu praegu” (Alver).

”Arbujad” ei ole praeguseks ajaks Eesti loos ainult üks noorte luuletajate samanimeline raamat, ka mitte omavahel lõdvalt seotud rühmitus, kes uuendas eesti

Harriet Toompere, Märt Avandi ja Mait Malmsten “Arbujate” proovis

luulet enne Teist maailmasõda. See on legend ja lugu kirjanduse tähendusest ja samas on see ka kõigi nende inimeste lugu, kelle loomingut me armastame. Nad jäid, nagu nüüd on kombeks öelda, ”poliitika hammasrataste vahele”, kuid suutsid sellest koledusest väärikalt läbi tulla.

“VANDRUS KIVIRÄHK VOMBAT”

Lavastaja Merle Karusoo, kunstnik Pille Jänes, muusikaline kujundaja Ardo Ran Varres. Esietendus 23. märtsil 2009 Eesti Draamateatri suures saalis.

Osades: Jaan Rekkor, Viire Valdma, Uku Uusberg, Ita Ever, Kaie Mihkelson, Tõnu Oja, Guido Kangur, Raimo Pass.

SEE KÕIK OLI NII AMMU, KAS JÄTAME SELLE?

LINDA KALJUNDI
ajaloolane

Eesti iseseisvuse taastamine toimus mälu tähe all. Muinsuskaitse liikumine ja “kirjutamata memuaaride” kogumine valdasid masse ja poliitikat – ning seda tõlgendati rahvale tema ajaloo tagasiandmisena. Kumatigi ei kujuta tulemus endast individuaalsete mälestuste summat. Ehkki sõna otseses mõttes mäletavad üksikisikud, määrab selle, mis on mälestusväärne, siiski ühiskond. Viimased aastad ongi näidanud, et ehkki sellel ajalool oli taasiseseisvumise ajal oluline roll – kinnitada riigi suveräänsust ja järjepidevust – vajaksime praegu ka alternatiivseid lugusid. Ühelt poolt tuleb luua dialoog eesti ja vene kogukondade võistlevate mälude vahel. Teiselt poolt aga on valitsev ajalopoliitika jätnud “valele” poolele ka paljude eestlaste mälestused. Neid probleeme illustreerib hästi metsavendade mäle(s)tamine. Rahvuslikus ajaloos on neil täita vabadusvõitleja funktsioon. Vastupanu jätkamine partisanide poolt on omandanud eriti suure tähenduse seetõttu, et riigina Nõukogude võimu vastu ei võideldud. Heroilise loo taga kummitab aga ka tumedam pool: igapäevaelu osaks saanud vägivalda mõjud metsavendade ja nende omaste psüühikale, ülesandmised ja topeltmängud jne. Lähiajaloo tõlgendamine tihedas seoses riiklike ja julgeoleku huvidega on aga alla surunud mälestused sündmustest, millele pole ametlikus ajaloos õiget kohta ega kasutust. Samas on vanas Euroopas ja angloameerika maailmas saanud valdavaks arusaam, et traumaatilised minevikusündmused vajavad mitte represseerimist, vaid tähelepanu. Mälu- ja traumatöö mõisted seostuvad eelkõige holokaustiga. Aga ka II maailmasõja ja teiste hiljutiste sõdadega seoses kõneldakse üha enam mitte sangarlusest, vaid hoopis posttraumaatilise stressist (seda on suuresti mõjutanud ka tähelepanu, mida pälvisid Vietnami sõja veteranide psüühilised häired). Eestis on mälutöö vajadusele kõige elavamalt osutanud kirjandus ja teater. Kahtlemata pakuvad mõlemad head võimalust kõnelda alateadvuses kummitavatest sündmustest, mis on seni jäänud avalikult läbi rääkimata. Siinkohal tasub meenutada, kuivõrd suurt

Merle Karusoo ja Andrus Kivirähk

”Aeg, millest me unistand, ial ei saabu”, luuletas kord Heiti Talvik. Tema kuulutas askeesi ja heroismi. Praegune aeg ei ole aldis kummalegi. Niisama ei kõida paljusid praegu ”siledad stroofid” ja romantiline iroonia. Mis aga igale põlvkonnale võiks olla omane, on nooruslik trots ja loodetavasti ka idealism.

”Nõnda palju kui taevavõlvil on tähti või liiva maas, näen hääbuvat inimpõlvi ja uusi kerkivat taas”, kirjutas leebeim arbujaist, August Sang. Tema on võibolla universaalseim selle põlve luuletajatest, kelle loomingule oli antud jätkuda ja muutuda, nii nagu ka Kangro, Merilaasi ja Alveri loomingule. Uus, tänane luulet lugev inimpõlv võib võõrastada arbujalikku idealismi ja paatost, kuid arbujate inimlikud lood peaksid kõnetama kõiki igal ajal.

Mari-Liis Lill, Harriet Toompere, Märt Avandi, Mait Malmsten, Mihkel Kabel, Hilje Murel, Taavi Teplenkov, Britta Vahur “Arbujate” proovis

pingelõdvendust kujutasid endast 1980. aastatel Jaan Kruusvalli II maailmasõja ja sellele järgnenud aegadest jutustavad näidendid “Pilvede värvid” ja “Vaikuse vallamaja”. Toona puudutasid need Nõukogude ajal kujunenud tabusid, praegu aga oleks vaja tuua esile juba iseseisvuse taastamise ajal kõrvale heidetud teemasid. Siin on osutunud teedrajavaks Ene Mihkelsoni romaanid “Ahasveeruse uni” (2001) ja “Katkuhaud” (2007), mis selitavad metsavendlusega seotud traumasid. Nagu on väitnud kirjandusteadlane Eneken Laanes, peitub nendes tõdemus, mis iseloomustab meie ühiskonda laiemaltki: leina jaoks ei ole hullemat seisundit kui segadus ja kahtlus. Teatris kujutas II maailmasõjale järgnenud aegadest pärit hirme alles hiljuti Hendrik Toompere jr lavastus “Kommunisti surm” (Teater NO99, 2007). Kõige enam on lavastajatest mälu ja mäletamise kohustusega tegelenud mõistagi Merle Karusoo. Kõnekalt on ta kehtiva ajaloojutustuse kinnitamise asemel aga võtnud sihiks kaanonist väljas seisvate lugude rääkimise: selle üheks ilmekaks näiteks on lavastus “Küüdipoisid” (1999), aga ka hiljutine “Sigma Tau–C705” (2008, mõlemad Eesti Draamateatris). Saab olema põnev näha, mil moel võtab Merle Karusoo lavastada Andrus Kiviräha uue näidendi “Vombat”. Kivirähka on ikka iseloomustanud mänguline suhtumine ajaloo dogmadesse, mistõttu on mitmetel tema teostel olnud märkimisväärselt teraapiline mõju. Selleski näidendis selgub, et heroiline jutustus metsavendade vabadusvõitlusest on täis auke ja ootamatusi. Ühtlasi aga küsib “Vombat” naerutavast vormist hoolimata mäletamise ja unustamise vahekorra järele. Kas neid vanu lugusid on enam kellelgi vaja? Või ongi need määratud jääma veidrikest perekonnaajaloo uurijate pärusmaaks? “Jätke inimesed rahule, miks te segate neid!” sõnab üks tegelastest. Küsimusele, kas selles üleskutses peituksid lahendused mitmetele Eesti ühiskonda praegu kimbutavatele probleemidele, ei ole ühtset vastust. Kindlasti saab samal moel nagu mäletamist, kasutada ka unustamist. Ühiskonna terviklikkuse huvides saab maha vaiktada sündmusi, tegelasi ja asju, mis ei sobi meie praeguse enesekuvandiga. Ent kas edasi elamise ja ajaloo painest vabanemise eelduseks on unustamine? Ida-Euroopaga seoses on sageli kõneldud kaotaja-fenomenist. Need, kes tunnevad end kuuluvat kaotajate hulka ega saa leppida toiminuga, on määratud seda üha uuesti läbi elama ja selle kallal juurdlema. Nii võib minevikku klammerdumine saada painavaks kinnismõtteks – ja selles mõttes kuluks enam unustamist meiegi ühiskonnale kindlasti ära. Teisalt aga ei ole rahunemine võimalik enne seda, kui ollakse julgetud ja osatud tegeleda ka allasurutud mälestuste, varjatud hirmude ja ebakindlusega. Kindlasti on mineviku täieline unustamine võimatu, kuna kollektiivne mälu mängib sedavõrd suurt rolli kogukonna ühtsuse ja stabiilsuse, solidaarsuse ja järjepidevuse tagamisel. Küll aga peaks ajaloo avalik mäle(s)tamine olema valmis ka alternatiivsete ja vastakate mälestuste arvestamiseks. Alles hinnangulisusest loobumise järel võime kõnelda mälutööst. Saksa ajaloolane Reinhart Koselleck ongi soovitanud Euroopa ajaloo puhul liikuda mööda konflikte, neile silma vaadata ning tunnistada, et minevikust ei saa vabaneda, vaid sellega tuleb tegeleda. Seni aga ei maksa pahaks panna ka “Vombati” tegelastele, et nad reageerivad lugudele minevikust tüdimusega – ajalugu, mis ei sea sihiks tolerantust ja pluralismi, tõepoolest “pressib otse ribidesse”.

TULEKUL

“MEDNA MAZJA MÄNGUD TAGAHOOVIS”

Lavastaja ja kunstnik **Viktor Rõžakov** (Moskva),
heebrea keelest tõlkinud **Kalle Kasemaa**
Esietendus 4. aprillil 2009 endises Heliose kinos, Sauna tn 7.

Pärastlõuna mänguväljakul, mis muutub põrguks ühe viieteistaastase tüdruku jaoks. Dvori on tüdruk, kes armastab mängida tagahoovides ja kangialustes. Kas tüdruk on ikka süüdi selles, mis temaga juhtub? Kui ta on ohver, siis kelle – või mille? – ohver ta tegelikult on?

Edna Mazja on iisraeli näitekirjanik. Ta on sündinud Tel Avivis 1949. aastal, on õppinud Tel Avivi ülikoolis teatrit ja filosoofiat, kus on ka õpetanud näidendite kirjutamist. Edna Mazja näidendeid ja romaane on tõlgitud mitmetesse keeltesse ja lavastatud korduvalt nii Iisraelis kui Euroopas. „Mängud tagahoovis“ (1993) ei ole dokumentaaldraama, kuid põhineb reaalsel lool grupivägistamisest ja sellele järgnenud kohtuprotsessist.

Naiste- ja lastevastane vägivald: miks süüdistame ohvrit?

21 lähisuhtevägivalla vastu võitlevat ja vägivallaohvreid aitavat organisatsiooni kaebasid ajalehe Postimees Pressinõukokku. Kaebuse ajendas viis, kuidas Postimees kajastas mõrvajuhtumit Tartus, kus 57-aastane mees tappis 21-aastase naise. Ilma pikema sissejuhatusest ja asja sisusse tungimata alustati loo käsitlust sellest, kuidas mõrvaohvrit ennast peeti kuriteo põhjustajaks.

/---/ Veel hiljuti oli tavaks panna seksuaalkuritegude ohvreid vastutama vägivalla eest, viidates nende eluviisidele, kommetele ja muudele, tõeliselt “olulistele” asjaoludele. Näiteks riietus, alkoholihoove või varasemate seksuaalkontaktide arv. Lühikese seelikuga naist oli võimalik vägistada, sest ta oleks ju pidanud aru saama, milliseid instinkte see meestes esile kutsub. Mõnes riigis kehtib ohvri vastutus siiaamaani, näiteks loobiti Somaalias kuu aega tagasi noor naine abielurikkumise eest kividega surnuks. Amnesty sõnul oli aga tegemist 13-aastase tüdrukuga, kes oli kaevanud kolm meest vägistamise eest politseisse. Somaalias arvati, et naine (või tüdruk?) oli toonud suguvõsale häbi kaela. /---/

Kadi Viik, Sotsiaalministeeriumi soolise võrdõiguslikkuse osakonna juhataja
Sirje Ostavel, Eesti Naiste Varjupaikade Liit
Eha Reitemann, Eesti Naiste Varjupaikade Liit

Eesti Ekspress 5. detsember 2008

VIKTOR RÕŽAKOV

SVEN KARJA

Vanemuise draamajuht

Pakun, et lavastaja Viktor Rõžakovi nägu ja nimi ei kuulu isegi tema kodumaal just üldtuntute hulka. Ent igaiüks, kes midagi kuulnud kaas-aegsest vene teatrist, on ilmselt kuulnud dramaturgist ja näitlejast Ivan Võrõpajevist ja tema näidendist “Hapnik” – see on agressiivse oleku ja kiilaspäise retsi-imagoga Võrõpajevi poolt räpitud kümme salmi (kümme käsku?), omalaadne kokkuvõte vene elu tegelikkusest, ramedusest ja illusoorisusest. Seda 2002. aastal Teatr.Doc egiidi all valminud kultuslavastust nägi 2005. aasta sügisel ka Eesti vaataja. Kui paljud meist aga fikseerisid karismaatilise Võrõpajevi taustal ka lavastaja nime?

Ka pärast “Hapnikku” on Võrõpajevi ja Rõžakovi tandem jätkanud ja kõik koostööd on kujunenud sündmusteks. Pole oluline, et pea kogu tähesära on olnud kirjanikust artisti, mitte lavastaja päralt. Ilmselt sobib see loomuldasa lavastaja Rõžakovile, kes intervjuudes on rääkinud soovist murda režissööri diktatuur. Kes on deklareerinud, et teatris on tema jaoks tähtsaim tekst. Kes teatri ruumi näeb mitte horisontaali, vaid vertikaalina, mille tipus on – sõna. Samas ei tähenda Rõžakovi teater kindlasti mitte näitemängu literatuurset ettekannet, pigem võiks öelda, et kirjapandud tekst on tema tööprotsessi otsingute alguspunkt, laval näeme ikkagi lihaks ja vereks saanud sõna, sõnade taga ja peidus olnud maailma visualiseeringut.

Rõžakovi senine teatritre kinnitab, et tegu pole kiiret ja kerget edu püüdva tegijaga. Pigem ikka vaikselt ja omatahtsi kulgejaga. Lõpetanud Moskvast teatrikooli, suundub ta tööle Moskva Noorsooteatrisse, gurulavastajate Kama Ginkase ja Genrietta Janovskaja assistendiks-õpipoisiks. Aastal 1995 teeb ta aga midagi täiesti tavatut: siirdub juhtima kunstiliselt ja majanduslikult põhjakäinud teatrit Kamtšatkal. Kes vähegi kursis Vene-maa teatrimaastiku pinnalaotusega, teab, et pealinnas kanda kinnitanu lahkumine provintsi võrdub enamasti professionaalse enesetapuga. Ometi oli lavastajal viie aasta pärast, mil ta Moskvasse naasis, endast maha jätta teater, mille lavastused olid oodatud mitmel pool maailmas. Nende aastate sisse jäi ka saatulik kohtumine Võrõpajeviga. Sealtpäele on nende ühisprojektid Moskva ärksamates teatrites Teatr.Doc ja Praktika pannud vaatajaid vaimustuma, vaidlema, ka ägedalt protesteerima. Muidugi on selle teatri närv sotsiaalselt tundlikum, kuid lavalt ei pakuta esimest, nn äratundmistasandit. See on irreaalne, pudipadi-olustikust puhastatud, justkui läbi uimastavate eetriaurude näidatud reaalsus, mis üksikute tuntud tingmärkide toel viib sind otsima oma olemise mõttekust.

2001. aastast töötab Rõžakov pedagoogina Moskva Kunstiteatri stuudiokoolis. Viimati seal õppinud Eesti kursuse kaudu tekkis ka reaalne side Eestiga: üks diplomilavastusi, Aleksander Volodini “Kallimast ei lahkuta” toodi pisut muudetud kujul ka Tallinna Vene Draamateatri repertuaari. See lavastus ja läinud aastal Peterburis nähtud Aleksander Tšervinski “Minu õnn...” (mängitud 1983 Pärnus nime all “Viktoria” Anu Lambiga peaosas) tutvustavad Rõžakovi kui peent stiilimeistrit. Mõlemad kaks sügavast nõukaajast pärinevat näitemängu mõjusid tänases päevas ülimalt elusate ja diskutiivsetena, ehkki stiilivõtmeks polnud mingi “ülekanne kaasaega”. Irooniliselt retrostiilis lavadetailid ja väga ehtsaks-elusaks timmitud lavasuhted andsid tulemust, milles põimu-sid erinevad ajastud, maitset, stiilid, hoiakud.

Isiklikult tutvusin Viktor Rõžakoviga mõne aasta eest Eesti Draamateatri trepil. Oma tagasihoidlikul moel mainis ta siis, et töötaks hea meelega kunagi ka eestikeelses teatris. Oli rõõm kuulda, et see “kunagi” ongi nüüd kohe-kohe kätte jõudmas.

TÕNU AAV – 70 21. JAANUARIL

Armas Tõnu,
nüüd siis natuke juubelijuttu!

Eks ikka endast ka, kuidas muidu. Lavakoolis õppides oli meie kursusel kohtumine teie esimese lennuga, seal luges Aarne Üksküla vapustavalt monoloogi – lihtsalt numbraid! – ja Sina kutsusid noori õppureid üles sina peale tulema, nii olevat kõikidel lavakatel kombeks. Minul võttis see mõned aastad aega, aga sina peale me saime, ühisel esimesel ringreisil. Ei saanud ju teisiti, pidime Panso „Inimese ja inimese“ lavastuses Eedi ja Tiinana „rammu katsuma“. Noorest kolleegist on märkamatu eakaaslane, kaasteeline saanud. Aga selgus, et Sinust kirjutada polegi nii lihtne. Oleme küll juba pikki aastaid kolleegid, päris palju ühist tööd teinud, aga oled teatris jäänud kuidagi üksikuks uitajaks, kassiks, kes kõnnib omapead. Hea suhtleja, huumorit tundva-tajuva kolleegina oskad ometi oma maailma varjuda. Võib-olla sellegi pärast, et aeg on teinud omad karmid korrektiivid ja Sina meie koduteatris väärika seeniori, meistri positsiooni saanud (võtnud). Uhkes üksinduses! Aga mis veel „rammu katsumisse“ puutub, siis erilise häämele ja tänutundega meenu-tan kahte meie ühist lavategu. Raivo Trass võttis kunagi ammu teha „Rita koolituse“ – mina pidin murdma end lahti õrnadest tundlejatest koomilisse dimensiooni, Sind oli jälle tarvis natuke taltsutada kargemasse realismi. Nii me Raivo abiga keskpõrandal kokku saime, ja seal me aastaid mässama jäime. Ma olen päris kindel, et selle lavastuse professor Frank on üks Sinu kõige silmapaistvamaid rolle – soe, liigutav, tundlik, intelligentne, mõõdukalt irooniline, huumorikas. Aastaid hiljem juhtusin nägema lavastuse „Teekond Mekasse“ telesalvestust, kus kolme-kesi koos Ita Everiga mängisime. Käsi südamele, Sa olid seal pastor Mariuse rollis tõesti hea. Nautisin teie partnerlust Itaga juba kõrvalt, laval olles, nüüd sain televiisorist oma elamusele uuesti kinnitust. Kui veel isiklikumaks minna – ühtki plaati pole meie kodus vist nii tihti kedratud kui „Onu Remuse lugusid“ minu poja Andrese meelehääks. Ja ega ma pole siin mingi originaalne erand – terved põlvkonnad lapsi on Sinu plaatide saatel unne suikunud, peas ja tsiteerida Su äratuntava intonatsiooniga mõnusad pajatused. Mul on küll tunne, et Sa oled praegu väga heas hoos ja vormis, ära seda aastanumbrit nii tõsiselt võta, ikka huumoriga, ikka huumoriga. Lühidalt – ära nii hullusti mölla ja rassi, võta rahulikumalt, reisi aga Itaaliasse ja soojale maale, mõnule ja puhka loorberit ka!

TEATRI LUGU

AINO TALVI – 100

6. VEEBRIAR 1909 – 12. MÄRTS 1992

... Meie ees on kõrgekasvuline, kuningliku hoiakuga naine, kelle valust tardunud näojoontest paistab läbi otsusekindlus ja filosoofiline rahu. Kleopatra, kelle hinges suur armastus elas kõrvuti võimuuhkuse, isekuse, kapriisi ja teesklusega, on põhjalikult muutunud teda ja tema riiki tabanud õnnetuse mõjul. Vürstitari käitumises avanevad uued jooned: lihtsus, inimlikkus. [...] Üldinimlikke probleeme, tugevaid kirgi, väljapaistvaid karaktereid käsitlev tragöödiažanr seab näitleja ette väga suured nõudmised. Traagilise osa kehastaja peab olema sisemiselt väga aktiivne, peab olema võimeline kogu hingega läbi elama kannatusi ja rõõme. Vastasel korral kaldub ta paratamatult tühja paatossesse, „kire narmasteks rebimisse“. Aino Talvit võib õigustatult nimetada heaks traagiliste osade kehastajaks, kelle loomingus ere väline joonis on tingitud kuju sisemisest rikkusest. Tundub, et Talvi näitlejaolemusele on eriti lähedased just suure humanisti ja sügavate inimtunnete lauliku Shakespeare'i tragöödiad. Ja seda mitte põhjendamatu.

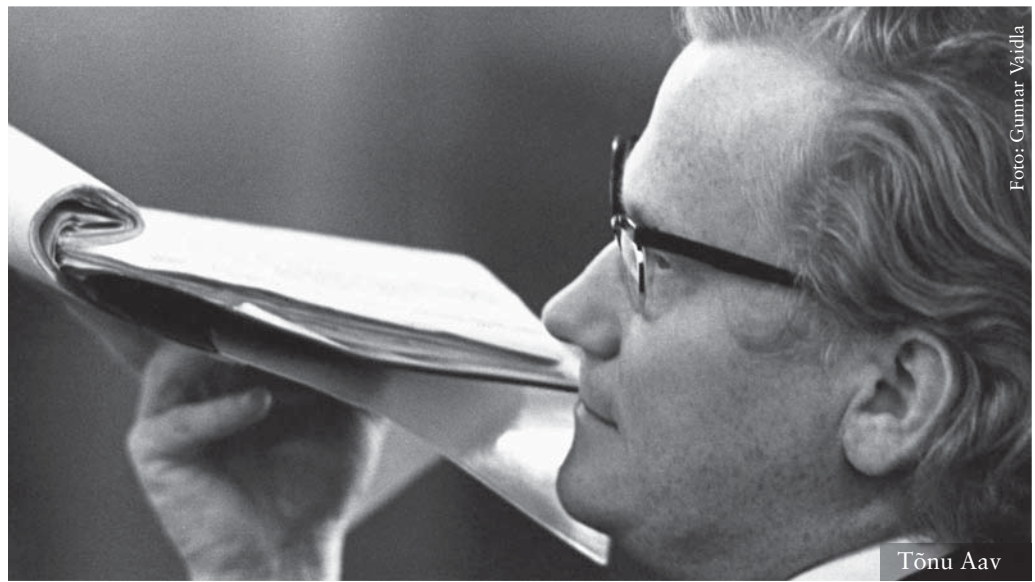
Igal heal näitlejal on oma südamelähedased teemad, mis läbivad kogu ta loomingut. Üheks põhiliseks teemaks Aino Talvi loomingus on armastav naine – selle kuju kümnetes, väga erinevates variatsioonides.

Lea Tormis „Meie lavakunstnikke. Aino Talvi“. Sirp ja Vasar, 21. oktoober 1955

Aino Talvi 100. sünniaastapäevale pühendatud e-näitus „Täisvalguses ajast küsimata“ on väljas Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumi lehel www.tmm.ee.

Pildil: Kleopatra – Aino Talvi. Shakespeare'i „Antoniuse ja Kleopatra“ lavastas Draamateatris 1955. a Ilmar Tammur, seda mängiti menukalt 1955–1959 – tragöödialavastusele on see pikk eluiga. Anti ka külalisetendusi Riias ja Moskvas. Hoolimata nõukogudeaegsest suletusest õnnestus Aino Talvil külalisena käia Shakespeare'i uurimise keskuses Stratfordis, kus teda võeti vastu kui silmapaistvat Kleopatra-näitlejannat (vt Aegkiri nr 2, lk 159).

Tõnu Aav

P.S.

Tõnu ja minu elukaaslane Ants olid mõnda aega klassikaaslased Reaalkoolis. Olen mitmeid kordi olnud tunnistajaks, kuidas nende omavaheline tervitus tänaval või teatris välja näeb. Tavalise „Tere!“ asemel alustavad mehed ilma sissejuhatusega tõsimeelset juttu mingi aparaadi ehitamisest ja seda nii, nagu oleks alles eile lahku mindud ja ühine töö pooleli jäänud. Arutatakse selle üle, kas teravus on kätte saadud või on ikka ühest servast veidi udune. Seitsmendas klassis alustatud suurejooneline suurendusaparaadi meisterdamine on siiani pooleli.

Soovin Tõnule jätkuvat visadust, lapsemeelset, tõsist maailma avastamist.
Leide laval ja elus.

Kersti Kreismann,
kolleeg

L AINE MÄGI – 50 3. VEEBRIARIL

Lainega on ennegi jamasid olnud. Korda kolm vähemalt on mulle helistanud mõni ajakirjanik ja palunud öelda paar iseloomulikku sõna Laine kohta. Lehte panemiseks. Ja alati olen kokutama jäänud. Keel kinni nagu poris. Lainel nagu ei oleks aasa, kuhu konks kinni jääks. Pidujutukonks. Tuleb see sellest, et ma ei tunne teda piisavalt, või hoopis sellest, et tunnen liiga hästi? Ei mäleta, et Laine oleks kunagi rääkinud, mis ta näitlejana olla või saada või mängida tahaks. Nagu polekski soove. Ei praegu ega varemgi. Selliseid suuri. Peale kahe. Aga need pole sugugi otseteatrilised. Ja neid ma mäletan juba 30 aasta tagusest ajast. Niisiis väga vanad soovid. Esialgu valdas mind teatav kahtlus, et kas neid võib ja sobib nii olulise tähtpäeva puhul ja naasamagi jutuks võtta, ent kuna tegu on enam-vähem täitunud soovidega, siis pole risk loodetavalt muus, kui et kas ise ikka õigesti mäletan. Esimene oli puht hullu inimese jutt. 1978. aastal võis ainult segane inimene rääkida omanimelisest tantsukoolist. Või üksikõik mis erakoolist. Kool oli tollal riiklik ja elsagretškinalik, ja kogu moos. Ju sai Laine ise ka aru nende luulude absurdsusest, ega muidu poleks need unistused nii pisiasjadeni täpsed olnud. Nagu mõttemängud ikka. Mida kättesaamatamad, seda detailsemad. Ma ei usu, et keegi meist julges või oskas loota, et see riik kord otsa saab. Või mine tea. Igatahes oli tema veendumus ja tulevikuvisioon kogu oma naiivsuses suisa vihaleajav. Piinlikki. Muidu kena olemisega tüdruk, ja ajab sihukest soga. Ja mitte ühe korra, vaid pidevalt. Nüüd me siis teame. Kool olemas ja ise lugupeetud pedagoog. Tohvelmani mantel ka tema käes. Polegi sõge. Teine tuleb sealtamast meie lennu tantsutunnist. Sellest lavaka omast siis. Tohvi oli teadagi. Ja Laine muidugi kõige andekam ja ilusam. Meie kuulasime Tohvit ja vahetisime Laintsi. Aga Lainele tähendas Tohvi palju enam kui meile. Laine oskas temast aru saada, teda vaadata ja meelde jätta. Ja vahel ta rääkis (Laine, tähendab), et ta tahaks ka selline vana ja kortsus ja tossav väike vana-inimene olla. Eriti igatses ta silmi ümbritsevaid kurde ja kortse. Need olla nii ilusad ja tegevat nii targaks. Ma polnud ega pole oma elus kohanud ühtki teist noort inimest, kes kirglikult ihkaks vana olla. Ka see soov hakkab tasapisi tõelisuseks saama. Aga mis oluline ja tore – ning nüüd tuleb pöördumine – Laine, sul oli jällegi õigus, kortsud sinu (aga ka meie) silmanurkades on kaunid ja räägivad meile asjadest ja sündmustest, mis teistele on vähekõnekad ja igavad ja tähtsusetud, mis aga meid teevad veidikene targemaks ning paremaks. Ja ilusamaks. Sorry, veits pateetiline kukkus välja, aga tasakaalustagu seda õnnesoov, tulenev su unistusest: palju, palju uusi ilusaid kortse!

Jaan Rekkor

P.S. Arst ei luba mul tantsutunnis käia, äkki proovid ilma minuta hakkama saada? J.R.

Laine Mägi